

Mængde af de smukke forskelligartede Konkylier, der, naar man holdt dem op til Øret, sang deres Sange om de skønne Strande og de store Have, hvorfra de var kommet.

Snaphaner i Torstenssonskrigen

Ordet snaphane kan have tre betydninger: 1) Det kan gælde fjederlaasen (hanen) paa en bøsse eller hele bøszen, 2) det kan betyde en gemen røver, og 3) det kan betegne en kapergast til søs eller en fribytter til lands, der under krig — med eller tilladelse — søger at tilføje fjenden saa stor skade som muligt, altsaa en slags sabotør eller modstandsmand.

De snaphaner, der omtales i det følgende, er aabenbart af sidstnævnte slags.

Snaphanerne og deres indsats er især kendt fra Gønge herred under den skaanske krig. Men forøvrigt har de vel opereret under næsten alle krige.

Ogsaa i Torstenssonskrigen spillede de en rolle. Det gælder saaledes de dristige snaphaner i Holsten — »die holsteinischen freien Knechte« eller »die Moorbauern« der tilføjede svenskerne betydelige tab. Saaledes overfaldt bønderne i Kaltenkirchen og Ulzburg oberst Schlebusch, som var en af de værste til at plyndre og mishandle befolkningen i Sydvestjylland. Da han med 50 ryttere og 400 røvede stude drog gennem Holsten, fratog snaphanerne ham studene og nedsablede rytterne, mens han selv med nød og neppe undslap. En anden gang tog de hans rejsevogn med indhold. Sven-

skerne var saa forbitrede paa de forvovne, at de radbrækkede dem fra nedent af og spiddede anførerne, hvis de fik fat i dem.¹⁾

Ogsaa paa vore kanter optraadte der snaphaner.

Da anføreren er en mand fra Ribeegnen, maa man vel tro, at størsteparten af hans folk ligeledes har været derfra. Anføreren er *Johan Pedersen Styrck*, der var gift med biskop Hegelunds yngste datter Dorothe. Tildels ved hjælp af arven med hende og dels ved køb var han kommet i besiddelse af et par ejendomme i *Ribe*, men ellers nævnes han 1638 og 46 som boende paa *Krogsgaard*, 1646 paa *Skodborghus* og fra 1647 paa *Sneumgaard*. Antagelig har han været bestyrer eller forpagter. 1654 er han ialt fald forpagter paa *Sneumgaard*. Dette aar køber han en gaard i *Rodebæk* i Faaborg sogn. Et enkelt sted kaldes han oberst, men da han ellers ikke nævnes med denne titel, er det vel blot et minde om hans førerskab af snaphanerne.²⁾

Desværre er efterretningerne om Ribeegnens snaphaner meget faa og knappe. En gammel Borger i Ribe, aabenbart hospitalets forstander og spisemester *Niels Frandsen*, død 16. juli 1659 af pest, har under Torstenssonskrigen ført en aarbog.³⁾ Han fortæller bl. a. følgende:

»A. 1645 d. 7. Avgusti haver Wrangel skicket en parti her i landet, en 400 Ryttere oc Dragoner. Og er det Kong. Maytt. Officerer kundgjort, haver derfor mødt ham paa halv Vejen, mellem Colding og Vejle, men et Antal Folk, oc Johan Styrck med sine Snaphaner. Oc haver der lystig sat an med dem, oc omsider motte Svensken bede om Naaden, oc ikke om Retten. Saa den største hob blev der til idel dumme oc stumme.«

Om slaget, der ikke er meget kendt, beretter

Slange følgende i sin »Christian dend Fierdes Historie«: »Og saasom tiden til sidst faldt hannem (Wrangel) noget lang inden breffvene ankomme om freds-slutningen, tvang mangelen ham til, at udsende een af sine underhafvende øfverster, ved navn Würtzburger, med 500 ryttere hen omkring i de jyske landsbyer i Colding-egn, for at indsamle lefnets mideler. Derom fik Bilde saa betimelig kundskab, at han i en hast ofverfaldt disse svenske i en landsbye ved Colding; saa at 300 gemene ryttere blefve deraf paa stæden nedlagde, samt 3 ober-officerer, men oberst Würtzburger tillige med 19 andre ober- og 10 under-officerer tagne til fange, foruden gemene; saa at næsten ingen af dette partie undkom tilbage.«

I dette slag har snaphanerne altsaa ligefrem hjulpet de regulære styrker.

Det var forøvrigt ogsaa tilfældet i Holsten. Da den danske major zur Mülen med en afdeling fra Glykstadt fæstning den 29. marts 1644 angreb svenskeren Mortaignes regiment, fik han ligeledes hjælp af »die moorbaurn.«

Det andet sted, hvor jeg har fundet snaphanerne nævnt, er i Kærgaard birks tingbog. 13. marts 1646 aflagde en Ribemand samt en kone fra Vejrs, Aal sogn, og en Pige fra Bredmose, Ho sogn, det vidne »med oprakt finger og ed, at de nærværendes hos var den 14. august 1644 i forne *Peder Baggesens* hus i Ribe og da hørte og saa, at *Peder Sørensen*, borgemester der sammesteds, kom ind i forne *Peder Baggesens* hus med en partj snaphanner, som var med hannem derinde, og med stor gevalt og overlaster tog afsted, og blandt andet skældte forne *Peder Sørensen*, borgemester, *Peder Baggesen* for en skælm. Da svarede *Peder Baggesens* hustru *Maren*

Lauritzdatter, at Peder Sørensen skulle give sig tilfreds, skældte hende straks for en hore og tilmed befalede sit medfølgende partj, at de skulle søge den skælm Peder Baggesen op og tage fat paa ham, med mere bedrifter og skændsord han sig i Peder Baggesens hus og for hans dør bedrev.«

Vi lægger mærke til datoen, da borgmesteren med snaphanerne saaledes overfaldt Peder Baggesen — den 14. august 1644. Det er netop i de dage, prins Frederiks⁴⁾ folk under anførsel af Kristian Rantzau til Breitenburg rykker ind i Ribe for at indtage Riberhus, som en af Torstenssons efterladte afdelinger endnu holdt besat.

Ogsaa her maa man tænke sig, at snaphanerne er kommen til Ribe for at støtte den regulære hærafdeling.

— — —

Forøvrigt kan man ikke undlade at spørge, hvad der dog faar byens borgmester til at sikre sig et parti af disse vilde fyre og med dem trænge ind i en storkøbmands hus og udskælde, true og genere ham og hans hustru.

Grunden er dobbelt. Peder Sørensen og Peder Baggesen var personlige uvenner, i strid om private interesser. Men tillige var baade Peder Baggesen og hans broder Lavrids — begge af »de Baggesønners blod og stamme« — kendt for deres unationale optræden under krigen. Ja, Peder Sørensen anklager endog Peder Baggesen for angiveri.⁵⁾ En kommission af tre ansete adelsmænd synes dog ikke at have givet Peder Sørensen medhold.

Men det er altsaa hadet, der er løbet af med borgmesteren. Og det er let forstaaeligt, at han har kunnet faa en flok snaphaner, der stod i en kamp paa liv og død med svensken, til at voldgæste en mand,

der efter snakken i byen plejede alt for venskabelig omgang med fjenden. —

Forøvrigt hævdede borgmesterens fuldmægtige paa birketinget, at tingsvidnet i henhold til en »skudsmaalsseddel« fra Peder Sørensen ikke burde udstedes. Peder Baggesens sagfører Jens Nielsen Vallund⁶⁾ mener derimod, at seddelen »ikke var saa noksom«, at den kunne forhindre tingsvidnet, og desuden fremlagde han en »suplikation« (et bønsskrift), hvorpaa var skrevet »med Kongelig Mayestæts Cecetierers Otte Krag⁷⁾ egen haandskrift og underskrift: »Hans Mayestæts Naadigst Svar er, at Vidner og alt andet, som udi denne sag bør at føres, skal til Tinge udi tilbørlig Steder føres, og ingen ved høj bmt. Ko. Ma. Bref fra deres ordentlig ret drages eller hindres. Haderslev 3. marti 1646. Otte Krag.«

Krag skriver altsaa, at loven og den sædvanlige retspraksis skal følges og vidnerne aflægges paa hver persons værneting. Derfor paastod Jens Nielsen, at sagen ikke skulle yderligere forhales. Fogden⁸⁾ dømte, at efterdi det ikke var bevist, at borgmesteren »af øvrighed eller skrøbelighed« var forhindret i at være tilstede, skulde tingsvidnet udstedes — hvilket ogsaa skete.

Noter: 1) Ribe skoleprogram 1836. Peter Adler: Bidrag til Ribes historie under krigen med Sverrig 1643—45, 30, 21. 2) J. Kinch i Jyske Sml. V, 243 f. (noten). O. Nielsen: Skadst herred 151. 3) J. Kinch: Uddrag af et ældre haandskrift (Jyske Sml. V, 232—49), Kinch: Ribe II, 811. Slange: Kr. IVs hist. 1230. 4) Den senere kong Frederik III. 5) Kinch: Ribe II, 383—85. 6) Vist den samme som Jens Nielsen Dejgaard i Vallund, der ofte optræder som sagfører, se H. K. Kristensen: Øster Horne Herred 309. 7) Otte Krag, født paa Agerkrog i Tistrup sogn, adelens bekendtefører, blev øverste sekretær i januar 1645. 8) Chr. Madsen, Lundtarp (Søndertarp), Lunde sogn.

H. K. Kristensen.